

Ryszard Wojciechowski

Folklor lat wojny i okupacji

Biuletyn Polonistyczny 18/4 (58), 33-35

1975

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

cy w wystąpieniu zatytułowanym "Gra w Gombrowicza" wieloperspektywną analizę pojęcia "gry" - jednej z naczelnych kategorii interpretowanej twórczości. Wojciech Włodarczyk omówił poglądy Gombrowicza na malarstwo ("Gombrowicz a malarstwo"). Andrzej Falkiewicz przedstawił charakterystyczne dla twórczości autora "Iwony" konstrukcje interpersonalnych i poznawczych działań bohaterów ("Spór śledzącego i sprawcy"). Michał Głowiński w "Komentarzach do » Ślubu «" analizował wybrane zagadnienia mechanizmów językowych tego dramatu, a problemowi przekładu jego przestrzeni znaczeniowej na przestrzeń teatralną poświęcone były uwagi Krzysztofa Zaleskiego, zatytułowane "» Ślub «: dziennik inscenizacji", odwołujące się do przedstawienia "Ślubu" przygotowanego przez Koło Naukowe PWST w Warszawie.

Hanna Kirchner ukazała charakter podobieństw łączących piarstwo Zofii Nałkowskiej i pewne wątki twórczości Gombrowicza. Kazimierz Bartoszyński zaprezentował strukturalną i filozoficzną problematykę "Kosmosu" oraz związane z jej interpretacją uwarunkowania metody badawczej ("Kłopoty z interpretacją: przykład » Kosmosu «").

Oprac. mgr Krzysztof Zaleski

FOLKLOR LAT WOJNY I OKUPACJI

Konferencja naukowa Instytutu Badań Literackich

Cel zorganizowanej przez Instytut Badań Literackich PAN w dniach 3-4 czerwca 1975 r. konferencji na temat "Folklor lat wojny i okupacji" określił jej inicjator, dr hab. Ryszard Górski, który otwierając obrady stwierdził, że impreza jest próbą zespołowego rekonesansu w różnych materiałach literatury ustnej z okresu lat wojny i okupacji, próbą odrobienia zaległości w jej badaniu przez skoordynowanie zainteresowań i wysiłków naukowych różnych instytucji i badaczy: folklorystów, muzykologów, historyków i historyków literatury, językoznawców i socjologów. Wprawdzie w 50-osobowym gronie uczestników konferencji nie byli jeszcze reprezentowani przedstawiciele wszystkich wymienionych dyscyplin, ale wydaje się, że itak spełniła ona oczekiwania: 12 wygłoszonych referatów i komunikatów naukowych dostarczyło bogatego materiału do refleksji i dyskusji w toku dwudniowych obrad, które odbywały się pod przewodnictwem prof. dra Andrzeja Bukowskiego (Gdańsk), doc. dra Adolfa Dygacza (Katowice) i dr Heleny Kapełus (Warszawa).

Dr Jerzy Świech (Lublin) w starannie przemyślanym i bogato sprob-

lematyzowanym referacie "Okupacja - literatura - folklor" wykazał, jak budowa i proces komunikacji łączy literaturę okupacyjną z folklorem. "Stare i nowe pierwiastki w samorodnych pieśniach okresu II wojny światowej" zaprezentował doc. dr Adolf Dygacz (Katowice), zaś jego doktorantka mgr Wanda Malcko w referacie "Melodie pieśni okresu II wojny światowej. Próba charakterystyki" dokonała ciekawej analizy cech formalnych konstrukcji muzycznej około 800 pieśni. Dr Stanisław Świrko (Warszawa) mówił o "Historycznej pieśni wojskowej w pieśniarstwie okupacyjnym i partyzanckim II wojny światowej", odnajdując w tym repertuarze stare pieśni związane z postaciami i faktami dziejowymi - od wieku XVI (pieśń o żołnierzu tułaczku "Idzie żołnierz borem, lasem") do "Mazurka Dąbrowskiego". Doc. drowi Stanisławowi Kani (Zielona Góra) analiza około 3 tysięcy haseł leksykalnych wybranych z ok. 200 pozycji książkowych i ankiet u 159 uczestników konspiracji posłużyła w referacie "Z badań nad polską gwarą konspiracyjno-partyzancką lat 1939-1945" do próby odtworzenia obrazu codzienności okupacyjnej ze słownictwa tych lat. Wreszcie "Uwagami o repertuarze Festiwalu Pieśni Partyzanckich w Kraśniku (1969-1974)" podzielił się mgr Jan Adamowski (Lublin).

Drugi dzień obrad zainaugurował referat dra Rocha Sulimay (Warszawa) "Ludowe pamiętniki okresu wojny i okupacji jako »wypowiedzi« o folklorze". Z kolei mgr Helena Wolny (Kielce) na tle charakterystyki życia Kielecczyny pod okupacją przedstawiła materiały zebrane przez studentów WSP w Kielcach ("Pieśni, oracje i opowiadania z lat wojny i okupacji na Kielecczyźnie"), zaś mgr Jan Tacina (Bielsko-Biała) w obszernym referacie "Przyczynki do charakterystyki polskich pieśni obozowych z lat 1939-1945" zanalizował 570 pieśni z 34 hitlerowskich obozów pracy. (Teksty tych pieśni zgromadzone zostały w Pracowni Etnograficznej Śląskiego Instytutu Neukowego i przygotowane do wydania w PWM pod redakcją jednego z najbardziej twórczych pieśniarzy obozowych, Aleksandra Kulisiewicza.) Mgr Dionizjusz Cubala (Katowice) przedstawił starannie zinterpretowane "Opowieści wspomnieniowe z okresu wojny i okupacji mieszkańców Lubowca", a następnie dr hab. Ryszard Górski (Warszawa) zaprezentował swe syntetyzujące "O folklorze lat wojny i okupacji kilka uwag i propozycji".

Wystąpienie to zakończyło część poświęconą referatom. Jak powiadomili organizatorzy, w przewidywanej księdze konferencji znajdują się jeszcze interesujące materiały, a nie wygłoszone z braku czasu, komunikaty nadesłane przez dra Władysława Gębikę (Olsztyn) "Twórczość folklorystyczna w obozie koncentracyjnym w Gusen" i dra Józefa Ondrusza (Cieszyn) "Drobiazgi folklorystyczne z okresu okupacji niemieckiej na Śląsku Cieszyńskim".

Dyskusja, podchwytująca inspiratorskie sformułowania referatu dra J. Święcha czy polemiczna wobec wystąpienia doc. S.Kani, przyniosła ciekawe uzupełnienia materiałowe o folklorze w obozach jenieckich (Aleksander Leszczuk), zaskakujące anegdoty na tematy obozowe, reprezentujące gatunek tzw. czarnego humoru, a spotykane we współczesnym folklorze studenckim (WSP Opole), czy dociekliwe uwagi dra Tadeusza Kłaka (Katowice) o funkcjonowaniu folkloru w konkretnej wiosce na Kielecczyźnie pod okupacją. Przede wszystkim jednak dyskusja skupiła się na trzech zagadnieniach: 1) nie wyjaśnionych do końca zastrzeżeniach wobec zbytnej pojemności terminu "folklor lat wojny i okupacji"; 2) specyficznym charakterze sytuacji okupacyjnej, narzucającej swoisty system obiegu literackiego, w którym przez swą anonimowość i kolportaż ustny poezja staje się bliska folklorowi, a niezależnie od tego i tak świadomie nawiązuje do jego cech formalnych w celu uzyskania większej powszechności; 3) a zwłaszcza odpowiedzi na pytanie, czy zajmując się twórczością tego okresu w 30 lat po wojnie można w ogóle odtworzyć sytuacje pierwotne bez mieszania i przenoszenia cech utworów pookupacyjnych na okupacyjne. Stąd też padły w dyskusji postulaty badania okoliczności powstawania i wykonywania poszczególnych rodzajów twórczości, rozpatrywania ich nie w pryzmacie dzisiejszych środków masowego przekazu, lecz w szerokim kontekście wiedzy o rzeczywistości ówczesnej. Wskazano na konieczność sięgnięcia do druków ulotnych, do prasy konspiracyjnej; sugerowano potrzebę wydawania pieśni okupacyjnej w takim kształcie edytorskim, w jakim ogłasza się teksty folkloru.

Dyskusję i obrady podsumował dr hab. R.Górski. Jego zdaniem, konferencja pozwoliła zorientować się w problematyce, uświadomić trudności i postawić pytania, na które dopiero trzeba sformułować odpowiedzi. W tym celu materiały konferencji zostaną w r. 1976-1977 ogłoszone drukiem w osobnej książce, a ponadto Instytut Badań Literackich postara się utworzyć z różnych specjalistów i na różnych zasadach zespół do badania folkloru lat wojny i okupacji. Zadaniem tego zespołu będzie zgromadzenie pełnych materiałów do planowanej naukowej edycji literatury ustnej okresu. Apelując o uczestnictwo w tych pracach oraz dziękując za udział w konferencji, dr hab. R. Górski zapowiedział zwołanie w końcu roku 1975 zebrania roboczego, na którym zostaną przedyskutowane i zaplanowane badania nad folklorem lat wojny i okupacji na najbliższe pięćdziesiąt lat.

Dr Ryszard Wojciechowski